

УДК 623.64

В. І. Тробюк, В. В. Обрядін, В. В. Овчаренко, Р. О. Гончар, П. В. Пістряк

МЕТОДИКА РОБОТИ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ З ВИКОРИСТАННЯМ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДАНИХ ДЛЯ РУХУ ЗА АЗИМУТАМИ ТА УПРАВЛІННЯ ВОГНЕМ ЗАСОБАМИ ВОГНЕВОЇ ПІДТРИМКИ

Запропоновано методика роботи командира підрозділу у процесі підготовки даних для руху за азимутами та управління вогнем засобами вогневої підтримки у контексті вирішення завдань топогеодезичного забезпечення службово-бойової діяльності підрозділів, частин Національної гвардії України у разі використання ГІС-технологій.

Ключові слова: використання ГІС-технологій, управління вогнем, рух за азимутами.

Постановка проблеми. Із другої половини минулого століття і дотепер основним носієм інформації про місцевість у військах залишається топографічна карта. Органи стратегічного й оперативного управління військами та командири тактичної ланки не можуть обходитися без карт різних масштабів під час планування бойових дій.

Проте з кінця ХХ ст. у результаті зростання розмаху і динамічності військових операцій, появи нових видів і зразків озброєння значно поширилася й номенклатура носіїв топогеодезичної інформації. Принципово змінюються методи збирання інформації, а також форми відображення картографічних даних. При цьому основними критеріями картографічної інформації, яка відображується на робочій карті командира, залишаються її точність та вірогідність.

Нині, коли світ увійшов у нове тисячоліття з розумінням переваг, що надає цифрове зображення, топогеодезичне забезпечення просто не може залишатися осторонь технічного прогресу. Стає очевидним, що геоінформаційне забезпечення – це топогеодезичне забезпечення ХХІ ст.

Аналіз топогеодезичних завдань, які вирішують командири частин, підрозділів Національної гвардії України (НГУ) під час підготовки й у ході операцій та бойових дій, а також способів і методик їхнього вирішення свідчить про помітне відставання рівня методичної та практичної підготовки наших офіцерів із цих питань від рівня підготовки офіцерів армій розвинених країн, особливо що стосується використання ГІС-технологій [1].

Метою статті є визначення порядку та послідовності роботи офіцерів штабу, командирів частин, підрозділів Національної гвардії України під час вирішення завдань топогеодезичного забезпечення, зокрема, у

© В. І. Тробюк, В. В. Обрядін, В. В. Овчаренко, Р. О. Гончар, П. В. Пістряк

процесі підготовки даних для руху за азимутами та управління вогнем засобами вогневої підтримки у разі використання ГІС-технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запровадження геоінформаційних систем та геоінформаційних технологій (ГІТ) у практику військ продовжують виносити на розгляд науково-практичних семінарів вітчизняних вищих військових навчальних закладів, провідних наукових установ, а також порушувати на сторінках навчальних, наукових та науково-практичних видань [2, 3].

Аналіз цих публікацій, які здебільшого мають декларативно-концептуальний характер, дозволяє стверджувати, що стан справ стосовно практичного застосування ГІС-технологій у практиці військ, зокрема, у практиці службово-бойової діяльності частин, підрозділів НГУ, залишається доволі проблематичним.

Проблема, по-перше, полягає у відсутності своєї вітчизняної ГІС; по-друге, – у відсутності рішення військового керівництва щодо застосування ГІС іноземного виробництва відкритого доступу.

Намагання окремих ентузіастів програмного забезпечення зрушити справу з мертвої точки великого успіху не мали.

А втім, ГІС продовжують свій розвиток, який супроводжується розробленням нових програм та програмних модулів (скриптів) для вирішення конкретних задач, що потребує практична діяльність світового людства, зокрема військового товариства.

На наш погляд, в умовах очікування запровадження у практику військ новітніх технологій, у яких опинились і оперативна підготовка штабів, і бойова підготовка військ, і навчальний процес Національної академії НГУ, потрібно постійно ознайомлювати контингент тих, хто навчається, з новими розробками та

можливостями ГІС з метою підтримки відповідного наукового підгрунтя слухачів та курсантів, своєчасно вносити корективи у навчальні плани і програми, готувати методичні порадики та розробки для вивчення і використання програмних ГІС-продуктів.

Поточні перевірки виконання нормативів з військової топографії, які проводилися серед слухачів на курсах підвищення кваліфікації і курсантів старших курсів Національної академії НГУ, свідчать про те, що рівень практичних навичок та методичних прийомів тих, хто навчається, а також знань сучасного стану речей щодо практичного використання існуючих ГІС у контексті вирішення завдань топогеодезичного забезпечення дійсно потребують не лише поліпшення, але й постійного впровадження у навчальний процес розгляду теоретичних та практичних питань створення, функціонування та застосування геоінформаційних систем.

У статті з використанням деяких положень вищої геодезії надані методики роботи командира під час складання схем і таблиць руху за азимутами та управління вогнем засобів вогневої підтримки у разі використання ПЕОМ і програмного продукту “Arc View Gis 3.3” [4].

Виклад основного матеріалу. Сутність руху за азимутами полягає у дотриманні під час руху заданих магнітним азимутом напрямку на місцевості та відстаней, і тому важливе значення під час складання схем і таблиць руху відіграють розрахунки, які офіцер проводить за картою з використанням звичайних приладів вимірювання: офіцерської лінійки, циркуля, хордокутоміра, курвиметра тощо. Робота оператора з використанням зазначених приладів на аркуші паперової карти звичайно потребує часу, який визначений нормативами з військової топографії, а також впливає на точність отриманих результатів.

З метою скорочення часу на виконання зазначеного нормативу та отримання більш точних результатів вимірів розглянемо методику роботи офіцера під час підготовки даних для руху за азимутами у разі використання ПЕОМ і завантаження у машину растрової карти (аерознімка) району місцевості з використанням стандартного інтерфейсу програмного продукту “Arc View Gis 3.3” [5].

Спочатку зазначимо, що у вікні Виду створюваного проекту всі теми (векторні та растрові файли) повинні знаходитися у проекції

Гауса – Крюгера. Встановлення проекції передбачає порядок роботи оператора, який наведено на рис. 1.

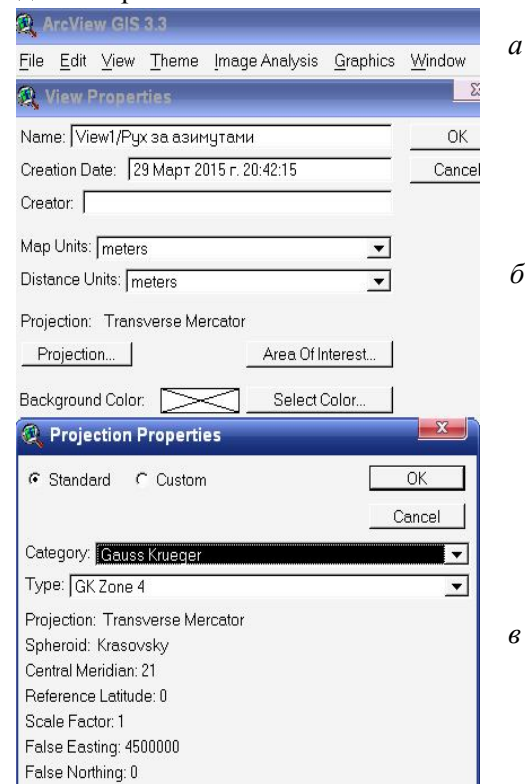

Рис. 1. Встановлення стандартної проекції Гауса – Крюгера

1. З меню *View* інтерфейсу Виду програмного продукту “ArcView Gis 3.3” (рис. 1а) оператор вибирає *View Properties*.

2. У діалоговому вікні *View Properties* (рис. 1б) тисне клавішу *Projection*.

3. У діалоговому вікні *Projection Properties*, що з’явилася (рис. 1в), у рядку *Category* вибирає стандартну проекцію *Gauss Krueger*, а у рядку *Type* – номер зони у проекції Гауса – Крюгера (*GK Zone 4*).

4. У діалоговому вікні *View Properties* (рис. 1б) вибирає одиниці виміру карти *Distance Units – meters*.

У вікні Виду (*View1/Пух за азимутами*) програмного продукту “ArcView Gis 3.3” завантажується растрова карта *1_10000_tr1.tif*–формату у проекції Гауса – Крюгера зі світовим файлом прив’язки *1_10000_обп_tr1.tf*.

Попереднє створення растрової карти вибраної номенклатури у *tif*-форматі проекції Гауса – Крюгера, а також порядок додавання та створення тем (прошарків) до Виду було докладно висвітлено у публікаціях [5, 6].

На карту наноситься векторний shp-файл маршруту руху (*маршрут_руху.shp*) пошукової групи, а на прямокутний векторний фрагмент (*карта.shp*) карти у вікні лягає ортогональна сітка (*Setkab.shp*), вертикальні та горизонтальні кроки якої у наведеному зразку дорівнюють 100 м (рис. 2).

Вертикальні лінії сітки паралельні осьовому меридіану зони еліпсоїда Красовського і збігаються з лініями кілометрової сітки карти. Чарунки сітки можуть бути пронумеровані, що забезпечує можливість кодування кожного гектара місцевості. Так, вихідний пункт маршруту руху (точка № 1, Міст) знаходиться у закодованому квадраті 11-44. Величина кроку за необхідності може бути змінена.

Нанесення сітки передбачає такий порядок роботи.

1. З рядка “кнопок” інтерфейсу Виду оператор тисне клавішу . З'являється пояснювальне вікно з колекцією програмних модулів V 3.0 (рис. 3а).

2. У вікні програмних модулів V 3.0 оператор вибирає скрипт *Draw Line Grid / Нанесення ліній сітки* (рис. 3б).

3. У діалоговому вікні *Шаг сітки*, яке з'являється (рис. 3в), у порожньому рядку оператор заносить значення величини кроку ортогональної сітки.

4. У діалоговому вікні *Построение километровой сетки* (рис. 3г) оператор заносить значення величин прямокутних координат кілометрової сітки карти, які

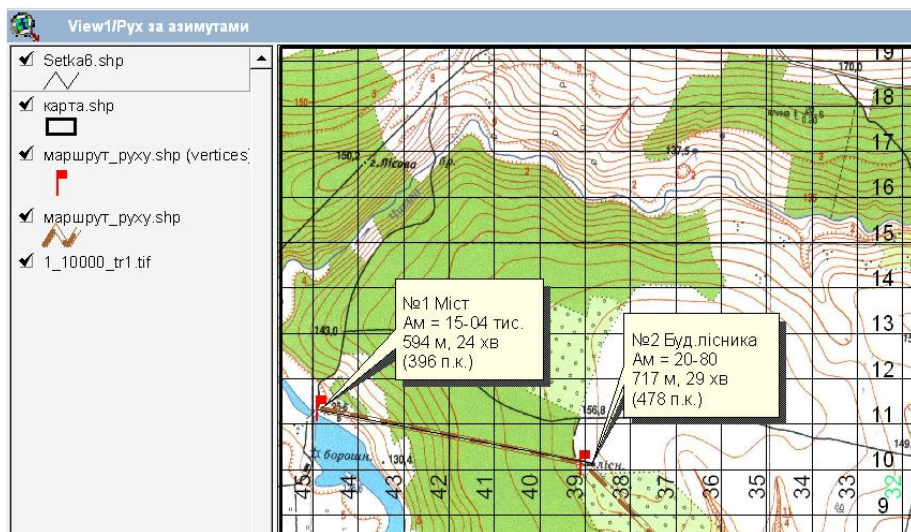

Рис. 2. Вікно Виду (View1/Рух за азимутами) з картою 1_10000_tr1.tif і векторними shp-файлами: маршрут_руху.shp, карта.shp, Setkab.shp

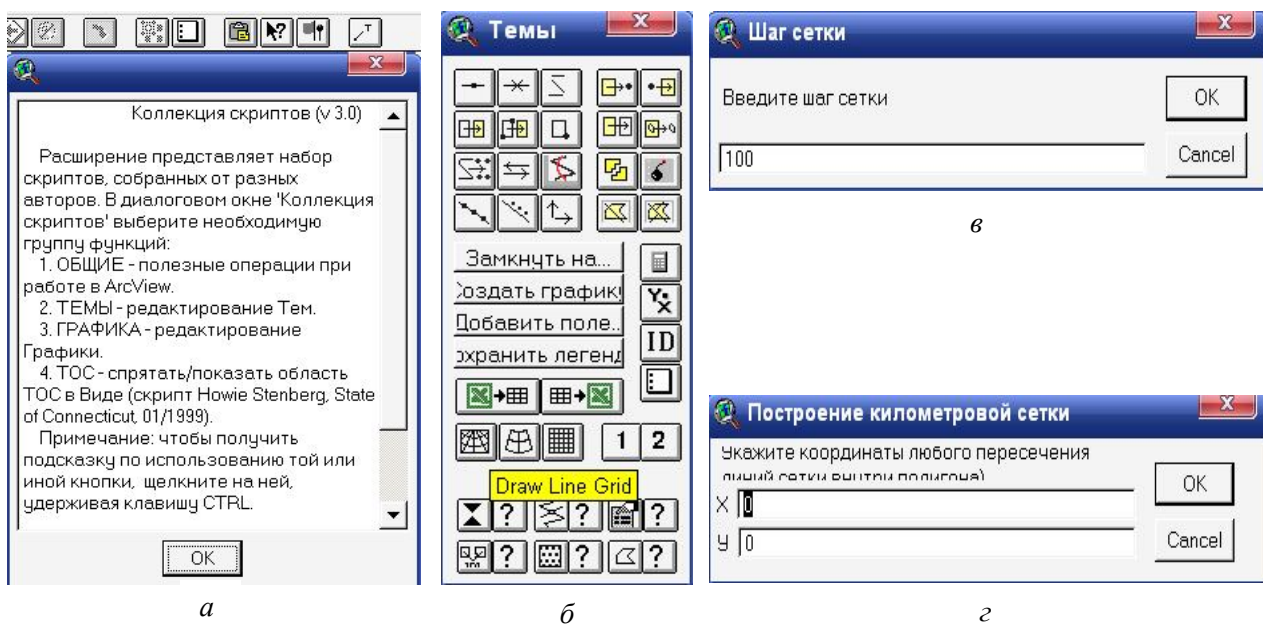

Рис. 3. Порядок нанесення ортогональної сітки на растр топографічної карти

потрапили у полігональну тему *карта.shp*, і натискає ОК.

Кодування номерів чарунків сітки здійснюється за допомогою функції *Auto-label (Ctrl+L)* відповідно до чисельних даних, які або автоматично з'являються в атрибутивній таблиці теми *Setkab.shp*, або заносяться оператором.

Під час нанесення значень прямокутних координат слід пам'ятати, що координати *X, Y* вікна Виду в ArcView зворотні прямокутним координатам *X, Y* растра *1_10000_tr1.tif* топографічної карти у проекції Гауса – Крюгера.

Після нанесення на карту векторного shp-файлу маршруту руху (*маршрут_руху.shp*) та активації останнього (виділення у таблиці змісту потрібної теми) оператор виконує такі дії.

1. У вікні програмних модулів **V 3.0** вибирає скрипт *Poly To Point / Місця точок згинання* (рис. 4а).

2. У діалоговому вікні *View.PolyThemesToPoint*, що з'являється (рис. 4б), у порожньому рядку оператор заносить значення **0**. Якщо у діалоговому

вікні встановлено значення **0**, то в нову точкову Тему *маршрут_руху.shp (vertices)* (рис. 2) конвертуються вертекси (вершини) вибраної лінійної або полігональної теми.

У разі активної теми *маршрут_руху.shp (vertices)* оператор натисканням кнопки (*Open Theme Table*) відкриває атрибутивну таблицю теми. У вікні Виду з'являється таблиця *Attributes of маршрут_руху.shp (vertices)* (рис. 4в).

Таблиця створюється *автоматично* і містить таку інформацію: перший стовпець таблиці (*Point*) указує на те, що нова векторна тема є точковою і складається з 9 точок (другий стовпець), у яких відбувається зміна руху пошукової групи, причому точка 1 – початок руху, до уваги не береться; у третьому стовпці (*Bearing (deg E of N)*) указується дирекційний кут руху у градусах; четвертий (*Distance (meters)*) містить інформацію стосовно величини шляху у метрах.

За допомогою вбудованого калькулятора (рис. 5), який викликається натисканням клавіші у рядку “кнопки” інтерфейсу

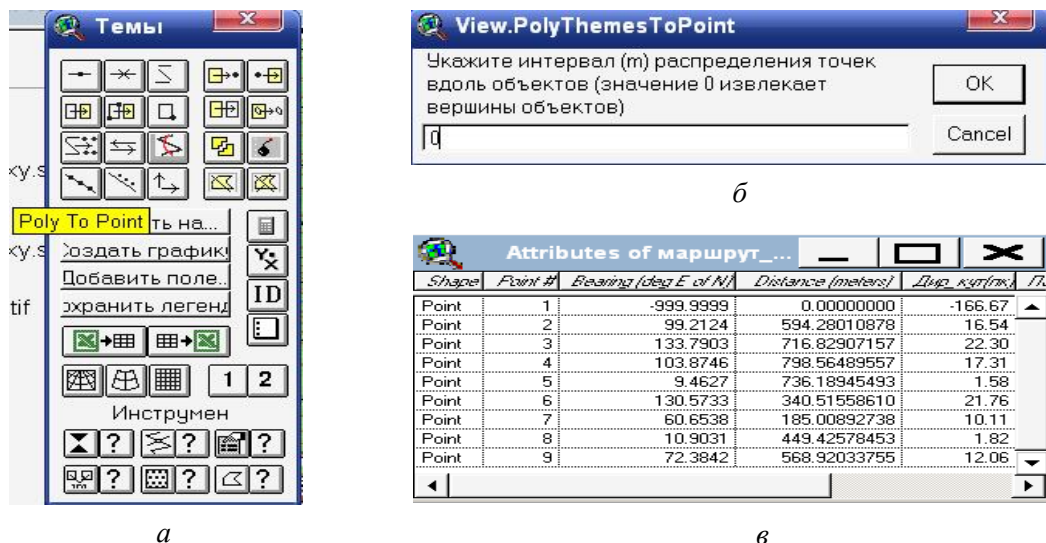

Рис. 4. Нанесення вертексів (вершин) лінійної теми *маршрут_руху.shp*

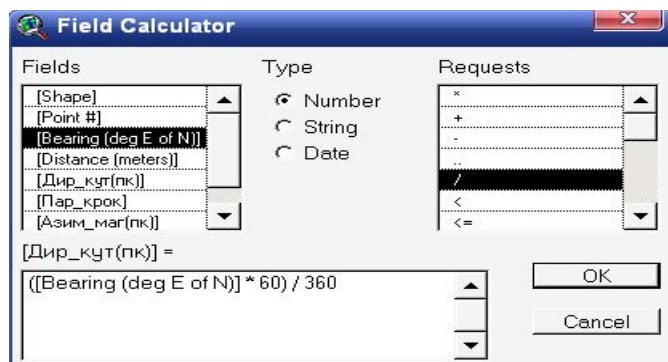

Рис. 5. Вигляд діалогового вікна вбудованого калькулятора

таблиць у режимі редагування атрибутивної таблиці і виділення поля (наприклад, поле $[Дир\ кут(пк)]=$), оператор послідовно заповнює порожні поля таблиці (рис. 6), які у подальшому будуть використані командиром для постановки завдань пошуковій групі.

Заповнення стовпця з даними, що містять інформацію про величини магнітних азимутів у точках зміни напрямку руху [поле $Азимут\ маг(пк)$], здійснюється з урахуванням величини поправки напрямку (на рис. 7, ПН = 1-43) у дирекційний кут у разі переходу до

магнітного азимута та річної зміни схилення ($\Delta\delta = 0-01$) для вибраної номенклатури аркуша топографічної карти.

Надалі для виведення даних таблиці на карту оператор з меню *Theme* викликає вікно *Auto-label* (рис. 8) активної теми *маршрут_руху.shp (vertices)*; у полі (*Label field*) вноситься назва стовпця з даними, які після натискання *OK* потрапляють у вікно карти і розміщуються поряд зі своїми точками.

Остаточний вигляд карти зі схемою і таблицями руху за азимутами подано на рис. 9.

Shape	Point #	Bearing (deg E of N)	Distance (meters)	Дир. кут(пк)	Пар. крок	Азим. маг(пк)	Час(год)	Діагностика руху
Point	1	-999.9999	0.00000000	-166.67	0.0	-168.17	0.00	
Point	2	99.2124	594.28010878	16.54	396.2	15.04	0.24	міст-буд. лісн.
Point	3	133.7903	716.82907157	22.30	477.9	20.80	0.29	буд. лісн.-вис.147,0
Point	4	103.8746	798.56489557	17.31	532.4	15.81	0.32	вис.147,0-зим.дорога у кущах
Point	5	9.4627	736.18945493	1.58	490.8	0.08	0.29	зим.дорога-перехрестя доріг
Point	6	130.5733	340.51558610	21.76	227.0	20.26	0.14	перехрестя доріг-Зем.дамба
Point	7	60.6538	185.00892738	10.11	123.3	8.61	0.07	Зем.дамба-вис.143,0. ЛЕП
Point	8	10.9031	449.42578453	1.82	299.6	0.32	0.18	вис.143,0-вис.152,7 г.Вівсяна
Point	9	72.3842	568.92033755	12.06	379.3	10.56	0.23	вис.152,7-Зах.окр.рідк. лісу

Рис. 6. Вигляд діалогового вікна таблиці *Attributes of маршрут_руху.shp (vertices)*

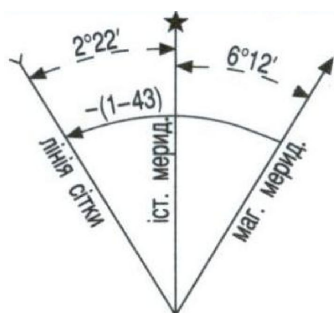

Рис. 7. Визначення поправки напрямку для переходу від дирекційного кута до магнітного азимута і навпаки

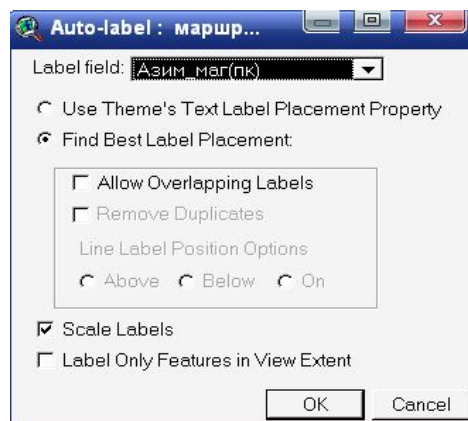

Рис. 8. Вигляд діалогового вікна *Auto-label*

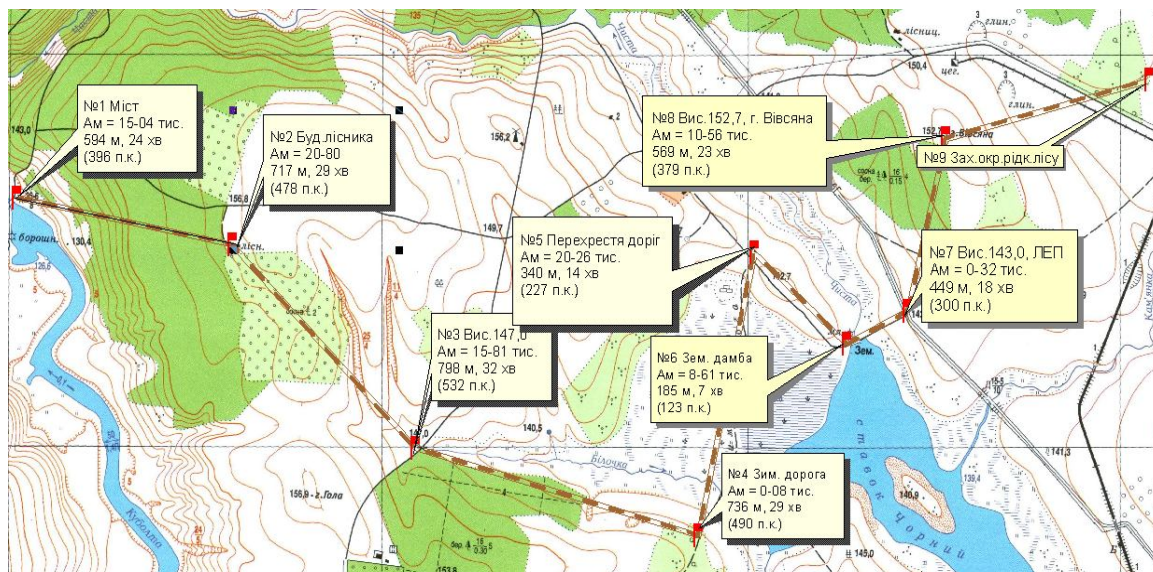

Рис. 9. Вигляд вікна карти зі схемою і таблицями руху за азимутами

Програмний модуль *PolyToPoint* можна також використати у процесі управління вогнем засобів вогневої підтримки підрозділів Національної гвардії НГУ у разі розташування зразків зброї на деякій відстані від командного спостережного пункту (КСП).

Послідовність дій офіцера у цьому випадку така.

1. Оператор для кожного вогневого засобу створює полігональний *shp*-файл у вигляді "трикутника управління", вершини якого збігаються з КСП, вогневим засобом і ціллю.

На рисунку 10 зображено два трикутники з вершинами: 11, 12, 13 та 21, 22, 23. Вершини 12 і 21 збігаються у точці розташування КСП. Вогневі засоби (ПТРК) розташовані відповідно у вершинах 13 і 23, а цілі – у вершинах 11 і 22.

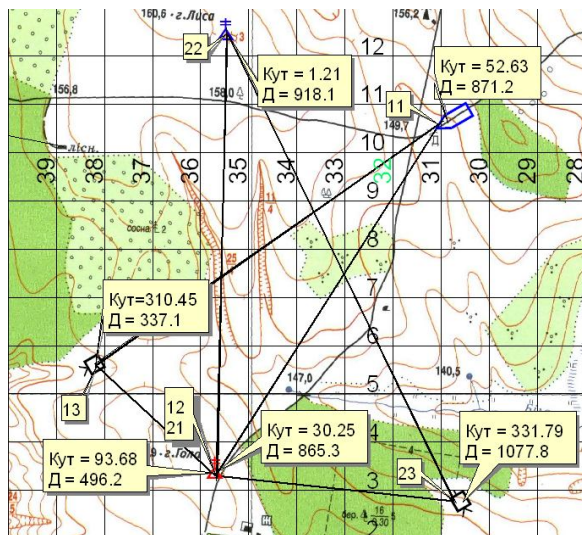

Рис. 10. Вигляд вікна робочої карти командира

2. Після активації створеного файлу *трикутник_унр.shp* оператор послідовно відтворює дії, які були зображені на рис. 4.

3. У створену атрибутивну таблицю *Attributes of трикутник_унр.shp (vertices)* за допомогою вбудованого калькулятора оператор послідовно заповнює порожні поля таблиці: КУТ; ВІДСТАНЬ; ДОДАТОК; КУТ_ЦУ (рис. 11), значення яких надалі виводяться у вікно робочої карти командира (рис. 10).

Shape	Point #	Bearing (deg E. of N)	Distance (meters)	КУТ	ВІДСТАНЬ	ДОДАТОК	КУТ_ЦУ
Point	11	52.6274	871.22921831	52.63	871.2	0.00	52.63
Point	12	-149.7479	865.30521907	-149.75	865.3	180.00	30.25
Point	13	-49.5491	337.10859080	-49.55	337.1	360.00	310.45
Point	21	-86.3210	496.24765230	-86.32	496.2	180.00	93.68
Point	22	1.2142	918.06942232	1.21	918.1	0.00	1.21
Point	23	151.7868	1077.79215335	151.79	1077.8	0.00	151.79

Рис. 11. Вигляд діалогового вікна таблиці *Attributes of трикутник_унр.shp (vertices)*

З наданого на рис. 10 і 11 графічного та числового матеріалу можна зрозуміти, що ціль у вершині кута 11 (БТР) командир на КСП спостерігає під кутом $30,25^\circ$. Відстань до цілі дорівнює 865,3 м.

Ту ж саму ціль вогневий засіб (ПТРК) у вершині 13 буде спостерігати під кутом $52,63^\circ$, а відстань до цілі дорівнює 871,2 м.

Ціль у вершині кута 22 (КСП роти) командир на КСП спостерігає під кутом $1,21^\circ$. Відстань до цілі дорівнює 918,1 м. Вогневий засіб (ПТРК) у вершині 23 спостерігатиме ціль під кутом $331,79^\circ$, а відстань до цілі дорівнює 1077,8 м.

Якщо засоби вогневої підтримки дозволяють вести вогонь по цілях, що мають площинний характер, то командир може скористатися можливостями нанесеної сітки. Цілі у вершинах 11 і 22 вогневих трикутників мають кодовані координати відповідно: 10-30 і 12-35.

З наведеного матеріалу можна зробити такі

ВИСНОВКИ.

1. Використання програмних продуктів ArcView дозволяє командиру підрозділу за допомогою вбудованих програмних модулів швидко (скорочення часу на 60–70 %) вирішувати завдання стосовно складання схем і таблиць руху за азимутами.

2. Помилки, що супроводжують розрахунки під час складання схем і таблиць руху за азимутами, залежать тільки від величини розрядності вбудованого калькулятора ArcView.

3. У разі використання програмного продукту ArcView командир підрозділу отримує можливість управляти вогнем (проводити цілерозподіл вогневих засобів або зосереджувати вогонь) приданих засобів вогневої підтримки або проводити коригування вогню артилерійських підрозділів.

Список використаних джерел

1. Корж, М. М. Основные направления применения геоинформационных технологий в военном деле [Електронний ресурс] / М. М. Корж, В. В. Беленков. – Режим доступу : <http://www.panorama.kharkov.ua/articles/rarticle.htm?page=04>. – Назва з екрана.

2. Попов, М. О. Геоінформаційні системи та технології в завданнях оборони й національної безпеки [Текст] / М. О. Попов, Є. С. Серединін // Наука і оборона. – 2009. – Вип. 3. – С. 49–56.

3. Тимчук, В. Ю. Сфери і тенденції застосування геоінформаційних систем у Збройних Силах України (за матеріалами науково-практичного семінару з циклу “Січневі ГІСи”) [Текст] / В. Ю. Тимчук, Я. С. Щадило // Вісник геодезії та картографії. – 2012. – № 2 (77). – С. 30–35.

4. Обробка даних тактичної та оперативної обстановки засобами ГІС. Частина II [Текст] : навч. посіб. / І. О. Кириченко, С. А. Горєлишев, В. В. Обрядін та ін. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2013. – 211 с.

5. Обрядін, В. В. Використання ГІС-технологій для топогеодезичного забезпечення службово-бойової діяльності підрозділів Національної гвардії України [Текст] / В. В. Обрядін, Р. О. Гончар, П. В. Пістряк // Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України. – 2014. – № 2. – С. 50–57.

6. Використання ГІС-технологій для коригування стрільби артилерійських підрозділів Національної гвардії України [Текст] / В. В. Обрядін, В. В. Овчаренко, Г. О. Радіонов, І. С. Луговський // Честь і закон. – 2015. – № 1. – С. 31–39.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2015 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор Г. А. Дробаха, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна